

עשן מול ענן לפרשת משפטים

הרב יצחק דור - ראש הישיבה

"והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד ה' עליו באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאוד".

חרד הר סיני וזו ממקומו כפי שמתרגם אונקלוס: "וזע כל טורה", (אולי זה מתחבר עם דרשת חז"ל של "כפה עליהם הר כגיגית"). מספרת לנו התורה שההר "בוער באש עד לב השמים חושך ענן וערפל", ומתוך בערת האש יש עשן רב כעשן הכבשן. ממש תיאור של רעידת אדמה בגילוי שכינה או יותר מדויק: המפגש של השכינה והעולם יוצר זעזוע, המתואר לפרטי פרטים בתורה.

בסוף פרשתינו נאמר: "ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל, ויבוא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה". ולהיכן נעלם העשן? הרי האש עדין אוכלת בראש ההר ומדוע בא משה בתוך הענן ולא בתוך העשן?
רש"י הרגיש כנראה בכעיה ואמר: "בתוך הענן: ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו".

כלומר, לדעתו של רש"י הענן הוא העשן. הסבר זה מענין מאוד מפני שענן נוצר מאדים, ועשן נוצר מאש ששורפת חומר בעירה. גם אם מקבלים אנו לחלוטין את דיוקו של רש"י הרי נשארנו תמהים מדוע קראה התורה לעשן ענן?

הסבר מופלא לטעמי מצוי בתורתו של האדמו"ר מחב"ד הרב מנחם מנדל שניאורסון זצ"ל. לדבריו תפקידה של התורה ונתינתה לעולם הוא כדי לזכך ולטהר את המציאות. האש השורפת מסמלת את החומר הנשרף והמתעלה לרוחניות. ככל שהחומר קשה יותר ממילא גילוי השכינה גורם לתופעות קשות יותר. הביטוי של עשן, חושך, ענן וערפל וכן ההר שמזדעזע וזו ממקומו הם התוצאה של התורה הנפגשת עם המציאות החומרית ומטלטלת אותה טלטלת גבר! העשן הרב מראה ומסמל את החומר שנשרף ומזדכך.

כשנתן הקב"ה תורה לעולם הרי העולם היה חומרי במצבו, עולם שעוד לא פגש תיקון ותורה. לכן היה במפגש זה עשן רב מאוד, כביטוי לחומר הנשרף והמזדכך.

אבל, בסוף פרשתינו מדובר על מצב של לאחר מתן תורה. העולם הזדכך והתעלה כתוצאה מהמפגש שלו עם הקב"ה ושכינתו בנתינת התורה.

לכן מדגיש רש"י שהענן הוא העשן, אבל התורה קוראת לו ענן משום שהמפגש עם התורה כבר תיקן אותו והפך אותו מעשן לענן, לחומר פחות גשמי!

האדמו"ר מחב"ד מיחס לשוני זה חשיבות גדולה מאוד לרעיון המסיים את פרשת משפטים, ביאתו של משה בתוך הענן דוקא.

רמז נוסף לכך נמצא בסוף הפרשה.
בפרשיה האחרונה ישנו תיאור משלים למעמד הר סיני:

"ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה. ויעל משה ואהרון נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה ליבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר. ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו"

פסוקים אלה מתארים את מעמד כריתת הברית של מעמד הר סיני בין הקב"ה לעם ישראל. במעמד זה יש לנו את "סעודת הברית", את הקרבנות תחת ההר ואף נאמר במפורש "ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו".

נדב ואביהוא ושבעים הזקנים רואים גילוי שכינה ממש, "ויראו את אלוקי ישראל", כביכול מי שכורת איתנו את הברית בא בכבודו ובעצמו למעמד, ובתוך גילוי שכינה זה הם אוכלים ושותים.

הקושי באכילה ושתיה בתוך ההתגלות האלוקית מופיע כבר במדרשי חז"ל וחלקם רואים בביקורת את האכילה הזאת כזילות כלפי שמים. (עד כדי רק שהרלב"ג אומר שמדובר באוכל ושתיה רוחניים, כלומר נבואה).

אבל, לפי חלק מן המדרשים והפרשנים, הקב"ה לא שלח ידו כאוכלים משום שעשו כדין. אילו היה זה מעמד אחר היה הקב"ה שולח ידו ופוגע בהם, אבל כיוון שמדובר על מתן התורה המתחברת אל המציאות על כל פרטיה, אפשר לחגוג את זה בסעודת הברית ממש בנוכחות שני הצדדים, הקב"ה ועם ישראל. לכן אפע"פ ש"חזו את האלוקים", אכלו ושתו, ולא שלח הקב"ה את ידו כי טוב עשו!

אולי סעודת הברית הזאת, באוכל ובשתיה שלה, על השולחנות הערוכים (המזבחות) למרגלות הר סיני, של שבעים הזקנים שלימים יהיו השופטים, היא זו שעמדה לעיני חז"ל כדימוי "שולחן ערוך".

לא רק היכולת להסביר ולהבהיר את התורה בצורה ברורה, אלא החיבור הממשי כפי שהיה בהר סיני. אוכל ושתיה ממש המשמשים מודל לטבעיותה של התורה ולחיבורה לחיים: 'כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם'.

כך התחברו להם המשפטים המתקנים את העולם החומרי לסעודת אכילה שתיה!

שבת שלום ומבורך!

